

Небојша Р. Кузмановић^[1]

Архив Војводине
Нови Сад (Србија)

УДК 316.722(=163.41)

316.722(=162.4)

930.85(497.11:437.6)

Уводник

Примљен: 23.3.2026.

Прихваћен: 27.3.2026.

doi:10.5937/napredak7-65970

Срби и Словаци: од Татри до Грачанице!

Српско словачке везе су по много чему специфичне. Најпре, оне су древне: њихов извор може се и мора тражити у заједничкој словенској отаџбини и пратити кроз ране рукавце сеоба и војевања на границама која су, чини се, словенски историјски усуд. Уз то оне су постојане, сталне, па као такве нису реликвија прошлости, доказ некадашње повезаности, већ жива сила, крвоток који и данас спаја два организма без обзира на чињеницу што су, протоком времена, благодарећи међама великих царстава, подељени најпре на две, а онда и на три вере које су, свака на свој начин, обликовале разумевање света, себе у историји и последично, кројиле путеве којима су два народа пошла у сусрет сопственој судбини.

Српско-словачке везе не траже обнову завета. Оне никада нису биле нарушене, чак ни наружене, будући да није било историјског момента у коме словачка држава није умела правилно да се одреди спрам Срба, њихове судбине и стремљења. Оно што је можда најважније, није никада било момента у коме се словачки народ понашао недолично заједничкој судбини. За нас,

та је чињеница важнија утолико што је могуће да се некада, у турбулентним историјским моментима, појави државна власт која, омађијана „лепим“ мислима, лажним вредностима или просто купљена издајом, самозаљубљена и одвојена од народног генија пресече све везе са сопственим коренима и скрене у мрачне коридоре (барем ми Срби знамо како то изгледа). У таквим моментима, на сцену ступа народни геније, као опомена, као брана и путоказ. Словачки народ и словачка држава у такав раскорак, барем када је реч о односу према Србима (за друге остављамо браћи Словацима да сами разреше) никада нису дошли.

Због свега тога, српско-словачке везе постоје и онда када се не виде. Када се о њима не говори, не пева, када се не „лупа у таламбасе“ о блискости два народа. Оне не зависе од тога да ли ћемо их се сетити или нећемо. Оне се подразумевају и дани у којима живимо ту истину можда најбоље потврђују. Мало је држава с којима Србија има тако добре односе као што их има са Словачком и нема ниједне словенске земље која је толико окренута Србима и словенског

[1] kuzmanovic62@gmail.com; <https://orcid.org/0009-0002-9486-8523>

народа у којем Срби проналазе сигурну луку и подршку (ако изуземо последичну повезаност Срба с Русима и оно што из тих веза, које су често нерационалне, неухватљиве и тако представљају израз готово дечачке заљубљености, производи).

А можда је управо недостатак те „дечачке заљубљености“ оно што српско-словачке везе чини толико постојаним. Јер сви ми који смо некада били заљубљени (или то још увек јесмо) знамо да у таквом расположењу неретко не видимо оно што је проблем, баш као што смо склони да проблем налазимо и тамо где га нема. У том раскораку, наша љубав се и шири и сужава, расте и опада, замагљује и просветљава, постаје кристално јасна и потпуно недокучива, оптерећена слутњом о томе како ће друга страна протумачити неки наш гест, вољу, намеру...

Тога свега нема у српско-словачким односима. Па ипак, то не значи да су наши односи математички прорачунати, хладни, сведени на то ко ће колико да заради, да профитира, да оствари неки краткорочни циљ. Напротив! Наше су везе слика односа стабилног пара, који је своју заљубљеност тестирао рационалним изазовима наметнутим споља, логиком која није наша, а с којом смо принуђени да се боримо. Из те борбе, изашли смо блискији него што смо били; свесни да могуће разлике нису ту да заљубљају нашу стабилност, већ да послуже као додатни подстрек на међусобну комуникацију, позив на разговор и поновно међусобно упознавање будући да свако од нас ипак има свој пут, своју судбину и жељу да кључеве сопственог спасења држи у сопственим рукама.

Текстови који су пред вама само су мали допринос разговору који траје вековима. Они су

преглед српско-словачке испреплетане судбине, у њему се налази, не скривен, већ јавно доступан, заједнички именитељ који нас чини оним што јесмо – браћом чији дух полази са Татри, надвисује панонску равницу и попут кошаве, преко Авале се успиње ка Ловћену и Динари, спушта на валовити Јадран, а завршава на Косову и Метохији.

Ови радови откривају нешто више и о српско-словачким музичким везама. Из овог тематског броја можемо сазнати да је међу нама, у Војводини, живео и радио Вилијам Фигуш-Бистри, творац *Ђејвана*, прве словачке опере, баш као и Микулаш Шнајдер Трнавски, хоровађа који је, у годинама борбе за пуну националну еманципацију Срба, са доста успеха водио Српско црквено певачко друштво „Беседа“ из Великог Бечкереча.

Читајући ове редове, можемо сазнати и то да је у Срему, у Старој Пазови, настало прво словачко „Соколско друштво“, као и то да су соколи Словаци били једини који су без икаквог проблема 1919–1920. приступили новоформираној јужнословенској соколској организацији. Сазнаћемо и то да су модерне српско-словачке везе успостављене пре свега преко литературе, кроз које су се, захваљујући Колару, Шафарику, Штуру, Вуку, Његошу, Бранку, Матици српској и Матици словачкој, Срби и Словаци најпре препознавали, а онда и упознавали, да су се заједнички, загледи најпре у Шутра, а онда и у његовог ученика Милетића, борили као револуционари против мађаризације, али и као добровољци Великог рата на фронтима од Русије, преко Француске до Солуна... да су коначно, заједно гинули пружајући отпор германизацији и потпуном истребљењу у рату од 1941. до 1945. године.

Па ипак, сви ти редови нису ништа више до само једна у низу манифестних форми дубљих, духовних веза два словенска народа, трајних таман онолико колико је и дух већи и трајнији од свега што се самоодређује материјом. Јер, ако материја и зависи од времена (па отуда настаје, расте, пропада и распада се до коначног нестанка), дух остаје изван времена, изван географије као њихов почетак, као водиља, смерница која у времену дезинтеграције материје показује у ком правцу треба поћи у процесу конструисања нове.

Данас ту материју, као израз јединственог духа, Срби и Словаци стварају на културном пољу, сарадњом Матице словачке са Матицом српском и Архивом Војводине, на пољу културе сећања, борбом за уређење споменика подигнутог 1928. у Старој Пазови, а у част Срба и Словака, јунака Великог рата, и коначно, на политичком пољу, чврстим везама које Република Србија има са Републиком Словачком, пре

свега захваљујући братским односима словачког премијера и српског председника.

Најпосле али никако најмање по значају, Србија изузетно цени то што Словачка никада није признала тзв. „независност“ лажне државе Косово. Зато и данас те братске односе, као и кроз све ове векове, граде Срби и Словаци, „обични“ људи, радници, сељаци, који путујући из једне земље у другу, дружећи се, венчавајући се, певајући и тугујући заједно, сусрећући се на Газиместану, у Грачаници и Дечанима, показују да све велико што се у животу једног народа оствари, своје упориште има у „малим“ везама и „малим“ хтењима на којима се тврдокорно, упркос свим могућим искушењима истрајава, не зато што доносе некакву краткорочну корист, већ зато што представљају израз истине, да је једини прави пут онај на који вас призивају душа и срце!

За Србе и Словаке, то је пут којим се иде у чврстом загрљају!

Братислава и Београд
Фото: Freerik